

Olykor kicsit túlzottnak is érzem a kritikusi lelkesedést, de bocsássuk meg ezt egy írónak. Az már inkább zavaró, hogy a fejezetek végén – vagyis egy-egy kritikai szám után – jegyzeteket találunk. Nem ezzel van a baj. A nehézség inkább a szöveg folyamatának megszakításából fakad. Időbe telik, mire leszokunk arról, hogy a szövegben számjelezett név után azonnal a jegyzetekhez ugorjunk, ahol magáról az említett művészről tudhatunk meg – egyébként érdekes – információkat. Ésszerűbb lett volna az oldal alján szerepeltetni ezeket a magyarázó sorokat, hogy ne töltsünk időt az oda-vissza lapozgatással. Ettől az apróságtól eltekintve szórakoztató olvasmányt kapunk, képekkel színesítve (például Fischer Annie-ről, a már említett Basilides Máriáról, a Waldbauer-Kerpely vonósnyegyesről vagy Réthy Eszterről), és életteli beszámolókat, melyek néha túlfűtöttek, néha negatívak, mondhatni bántóan kemények, de mindenképpen hozzájárulnak a 20. századi klasszikus zene alakjainak megismeréséhez, hangulatának átéréséhez. Ezért mindenképpen hálásak lehetünk Szomor Dézsőnek.

GERGELY NOÉMI

(Múlt és Jövő Kiadó, Budapest, 2009, 492 oldal, 3200 Ft)

CSÁJI ATTILA: *Billenő idő*

Folyóiratokban megjelent értekezéseinek, beszélgetéseinek és egyéb művészeti írásainak válogatását tette közzé Csáji Attila, a rendkívül sokoldalú képzőművész és máig aktív művészeti szervező. A kötet azonban sokkal több, mint szokványos szöveggyűjtemény: impozáns album, amelynek nehéz lenne meghatározni a műfaját. Inkább határesetet képez, rendeltetése ugyanis több irányú. Képanyagának felépítése és súlya felér egy monográfiáéval, és az alkotó munkásságát a kezdetektől a jelenkorig terjedően mutatja be. A sajtójain kívül azonban egyetlen külső szerzői írást sem tartalmaz (a Körmendi Galéria 1997-ben jelentett meg ilyen jellegű kötetet Csájiról, jeles művészettörténészeink tollából); sajátos, meglehetősen ritka önértelmezés, önkép-felépítés, amelynek indokoltságát leginkább az magyarázza, hogy Csáji fényművészete – a lézer képi lehetőségeinek kutatása – túlságosan egyedi és különleges jelensége a kortárs magyar művészetnek.

Csáji lézertechnológián nyugvó alkotói törekvése máig társtalan; a művészetnek ezt a ritka ágát lényegében ő honosította meg Magyarországon a hetvenes évek közepén, amikor még kizárólag festőként volt ismert. Jellemző, hogy legközelebbi munkatársa az elmúlt három év-

tized során Kroó Norbert fizikus, lézerszakember volt, vagyis egy természettudományi tekintély. Alkotói tevékenységével párhuzamosan tehát két feladat hárult Csájira: egyrészt az, hogy megismertesse ezt a napi szinten ismeretlen művészetet saját közegével, másrészt pedig az, hogy művészeti produkcióját értelmezze, illetve tolmácsolja a szakmai közönségnek. Értekezései, kiállítás-beszámolóí külföldi forrásokban is megtalálhatók, annak köszönhetően, hogy fényművészete és szervezői tevékenysége az évek múltával nemzetközi ismeretségre és elismerésre tett szert (ide kívánczok, hogy a karácsonyi ünnepekre jelent meg a kötet angol nyelvű kiadása *Time on the Tilt* címmel, a György Kepes Foundation és a Püski Kiadó közös gondozásában). A kötet művészetének ezt a részét helyezi előtérbe, kerülve az időrendi szerkezetiséget.

Ennek megfelelően a szövegek felét és a képanyag jelentősebb részét a lézerművészethez kötődő dokumentumok teszik ki, arányukban is hangsúlyozva mindezek úttörő történeti jelentőségét. Ettől eltekintve Csáji ma is inkább festőnek vallja magát; olyan festőnek, aki sikeresen próbált feleletet adni korának egyik nagy technikai kihívására

által, hogy hangsúlyozott anyaghasználatával, sajátos relief-technikájával már korai éveiben is a fény felől közelítette meg a nyelvi plaszticitást. Bizonyára ez a törekvése tette nyitottá a lézerefény művészeti alkalmazásának problematikájára is. Ars poeticáját tehát művészetének kettős természete határozza meg: „azok közé tartozom, akik megkerülhetetlennek tartják a hagyományokat, és megkerülhetetlennek tartják a jövő felé való nyitást”.

A művészeti szervező Csáji úgyszintén kellő arányban van jelen a kötetben. Főként az immár hét ízben lebonyolított Nemzetközi Fényszimpózium elindítójaként és a Kepes Társaság létrehozójaként kifejtett szerteágazó tevékenysége kap benne hangsúlyt, s Csáji nemzetközi aktivitása is jelentőségéhez méltóan bomlik ki benne. Két alapszöveg révén pedig a Szüreneonnal és a balatonboglári kápolna-tárlatokkal kapcsolatos központi szerepe is kellően kidomborodik, rávilágítva döntően fontos szerepvállalására a hatvanas–hetvenes évek magyar művészetében.

SZOMBATHY BÁLINT

(Püski Kiadó, Budapest, 2009,
144 oldal, 6000 Ft)

